

BALOGH LÁSZLÓ: DEBRECEN VÁROS UTCANÉVKATASZTERE
A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Közleményei 30. Debrecen, 2007. 519 lap

„Újabb jelentős művel gazdagodott a cívisvárossal kapcsolatos tudományos kutatás.” Az ismertetés írója örömmel kezdené ezzel a mondattal BALOGH LÁSZLÓ könyvének bemutatását, de sajnos a szóban forgó műnek több olyan problémája van, amely nem szolgáltat alapot a dicsérő megállapításra.

A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár közleményei sorozat 30. számaként a Nemzeti Kulturális Alap és Debrecen Megyei Jogú Város önkormányzata támogatásával megjelent mű akár hiánypótló (kézi)könyv is lehetne, hiszen szerzője arra vállalkozott, hogy „páratlan nagyságú és mélységű kéziratában” a város történetének valamennyi ismert, illetve forrásanyagokban föllett közterületi nevét bemutassa a kezdetektől 2005 novemberéig. Debrecen helytörténeti bibliográfiája eddig csupán egyetlen hasonlóan átfogó jellegű kiadványt ismert ebben a témakörben, a NÁBRÁDI MIHÁLY által szerkesztett „Debrecen utcanevei” (Debrecen, 1984) című többszerzős könyvet. Ez utóbbi kötetrel kapcsolatos szakmai véleményem megfogalmazását nem tekintem feladatomnak; figyelmemet az előtünk levő kiadványra igyekszem fordítani.

Csak helyeselni lehet, hogy BALOGH LÁSZLÓ kutatásainak középpontjában a levéltári (kézíratos) térképek, iratok stb. álltak. A szerző – miként ezt megtudjuk a könyv lektorszerkesztője által írt bevezetésből – a kötetben tárgyalt mindegy 2400 névről egyedi vizsgálattal állapította meg az elnevezés keletkezésének idejét, a névadás körülményeit, a név formáját és jelentését. A nyelvi, történeti elemzésen túl bemutatja az adott közterület földrajzi helyét, kialakulását, továbbá eligazít az esetleges névutódlás vonatkozásában is. Az azonos szerkezetű szócikkek közlik az adott utca mai helyét is a jelenlegi hivatalos városrésznév megadásával. A mellékletben található várostérkép a történeti városmag korabeli utcarendszerében mutatja be az adott közterület egykori helyét. A kiadványnak része Debrecen belterületi városrészeinek névadattára is, amelyhez színes és fekete-fehér térképek, fényképek is csatlakoznak (5–6).

A kötetben két tanulmány olvasható. Az első (Debrecen városrészeinek elnevezése) a könyv szerkesztőjének és lektorának, PAPP JÓZSEFnek a tollából való. Szerzője a város-maggal, a szőlőskertekkel, a bellegelővel, a majorsági földekkel, a felekezeti temetőkkal, valamint a tanyákkal, erdős pusztákkal kapcsolatos ismereteket nyújt az olvasóknak (7–12).

A másik tanulmányt BALOGH LÁSZLÓ jegyezte „Debrecen utcaneveinek változása a kezdetektől napjainkig” címmel (13–8). Örömmel láttam volna, ha ez a tanulmány a BALOGH LÁSZLÓ – KÁLNÁSI ÁRPÁD „szerzőpáros” neve alatt jelent volna meg. Az értekezésben ugyanis BALOGH az általam a „Rendszerváltás – utcanév-változtatás” (Magyar Nyelvjárások 32: 55–61) című cikkben és a „Szatmári helynévtípusok és történeti rétegződésük” (Debrecen, 1996) című kötetben felvázolt korszakolást nemcsak szemléletmódjának fő vonalaiban követi, hanem több helyen szó szerint adja elő az ott olvasható gondolatokat (43, 47, 48, 50, 55). (Szerencsére példái már debreceni példák.) De még meglepőbb, hogy e „hivatkozott” munkáim a szerző kötetének egyébként elég bőséges irodalomjegyzékéből is hiányoznak. (Közbevetőleg: hiányolom LÉVAI BÉLA nevét is, akit Józsa utcaneveivel kapcsolatban szintén illetett volna megemlíteni.) A tudományban

nem szégyen, ha ismerjük mások kutatási eredményeit, de tudományetikai alapkövetelmény a felhasznált szakirodalomra utalni, mások szó szerint citált gondolatait pedig idézőjelben, pontos forrásmegjelöléssel szokás közölni.

A betűrendes adattárban – miként már utaltam rá – a szócikkek következetes egyformasággal vannak felépítve: a név első és utolsó említése, korábbi és későbbi név, forrás, az objektum elhelyezkedése. Ezek valóban olyan szempontok, amelyek alkalmasak Debrecen utcaneveinek rendszerszerű bemutatására, az erre épülő tudományos vizsgálódásra.

Az „Adattár” információs anyagához ugyanakkor több kritikai megjegyzésem is van. A tulajdonnévi jellegű utcaneveknél például fölösleges a név etimológiai jelentésével foglalkozni (*Ábel*, *Abigél* stb.). Az emlékeztető neveknél a gyakran túl részletező életrajz helyett arra kellett volna koncentrálni, ami a név viselőjét Debrecenhez fűzte, ez azonban sokszor homályban marad (*Bárcki Géza*, *Barta János*, *Bay Zoltán* stb.). De a nehézkes, körülményes vagy éppen tartalmilag kifogásolható nyelvi megformálás sem válik előnyére a kötetnek. Csak szemezgetve a példák között: ma már több mint sértő „a debreceni munkásmozgalom kiemelkedő harcosának” nevezni a *Bartha István utca* névadóját, vagy Bokányi Dezsőt „a magyar munkásmozgalom kiemelkedő alakjának” aposztrofálni. A Bem József utcáról megtudjuk, hogy „az 1848–49-es szabadságharc egyik hősről és kiemelkedő *hadférfijáról* (!) nevezték el” (vagyis hadvezéréről, tábornokáról). A *Bencsik Sándor utca*-ról azt olvashatjuk, hogy a névadó rockzenész Budapesten született, és *Wien*-ben halt meg (saját kiemeléseim). A *Bihari utca*-nál ezt találjuk: „Az utcát (!) ma Bihari János cigány hegedűművésznek, zeneköltőnek [...] állít emléket.” Itt bizony baj van a vonzathasználattal, egyeztetéssel, de a *cigány hegedűművész* helyett is jobb lenne: *a híres cigányprimás*. A Baskir utcáról megtudjuk, hogy a tatár nyelv egyik „tájszólamát” beszélő népről nevezték el. A valóságban a baskír nyelv nem a tatár nyelv tájszólama (helyesen: tájszólása), hanem a török nyelvek egyik ágához, a kipcsakhoz tartozik. A tatár nyelv a török nyelvek külön ága. A Béke utcáról (mai Szent Anna utca) ezt olvashatjuk: „a háborúból elege lett emberek régóta áhított vágyáról nevezték el”. Bonyolultabban már nem is lehetett volna megfogalmazni a békevágyat. És sajnos még hosszasan lehetne sorolni az ezekhez hasonló negatív példákat.

A hiányosságok ellenére a kötet számos hasznos ismeretet nyújt olvasóinak, ezért további munkálkodásra biztatom a szerzőt és mindazokat, akik szívükön viselik a cívisváros helytörténeti, néprajzi, nyelvi stb. értékeinek közkinccsé tételét. Természetesen egy alkalmas szakmai, nyelvi lektor bevonásával.

KÁLNÁSI ÁRPÁD

HELYNÉVTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK 3.

Szerkesztette: HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA

A Magyar Névarchívum Kiadványai 13.

Debrecen, 2008. 224 lap

A sorozat harmadik darabja a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke által már hagyományosan megrendezett, Síkfőkúton lebonyolított második helynévtörténeti szeminárium húsz előadásából tartalmaz tizennégyet. A dolgozatok különféle témaköröket